

HİNDİSTAN ÇİN İLİŞKİLERİNİN BUGÜNÜ VE YARINI

SARIALIOĞLU, İrşat*
TÜRKİYE/ТУРЦИЯ

ÖZET

Küreselleşme sürecinin üretimin coğrafi mekânlarında yarattığı değişikliklerin uluslararası sistem üzerindeki en önemli etkilerinden birini “Asya’nın yükselişi” oluşturmaktadır. Doğu Asya’nın yaşadığı hızlı ekonomik kalkınma süreci dikkatleri bölgeye toplarken, Çin ve Hindistan’ın muazzam nüfusları ve geniş coğrafyalarıyla dünya dengeleri üzerinde gelecekte nasıl bir etki yaratacakları sorusu cevabını aramaya devam etmektedir. İki ülke arasındaki ilişkilerin niteliği ve gelecekte izleyeceği güzergâh, bu soruya verilecek tatminkâr bir cevabın en önemli parçalarından birini oluşturacaktır. İki büyük komşu arasındaki ilişkilere odaklanan çalışmalar incelendiğinde, mevcut literatürün dikkate değer bir kısmının sorun ve çatışma alanlarına odaklandığı görülmektedir.

Bu tebliğde, mevcut sorunlara rağmen, Hindistan-Çin ilişkilerinin iş birliği için elverişli potansiyeller barındırdığı gösterilmeye çalışılmaktadır. Tebliğde, ebedî komşular arasında tarih boyunca devam eden etkileşim ve rekabete dikkat çekilmekte, ancak rekabetin zorunlu olarak çatışma doğurmadığı savunulmaktadır. Tarihsel örnekler ve güncel gelişmelerin analizleri üzerinden sorun alanları ve rekabetin maddi koşulları varlıklarını korusalar da, başka değişkenlerin etkisiyle iki ülkenin birçok konuda iş birliği içinde hareket edebilecekleri gösterilmeye çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hindistan-Çin ilişkileri, Doğu Asya, iş birliği ve rekabet, çok kutupluluk, sömürgecilik.

ABSTRACT

One of the most important effects of globalization which has recreated the geographies of production, over the international system is “Rise of Asia”. While East Asia’s economic miracle takes all attentions to region, China and India have a special place within the debates about the future design of the world order. The character and possible future trajectories of the two countries’ relations are significant parts of those debates. But, when we look at the studies that focus on the relations between two big neighbours, we can see that most of

* Arş.Gör., Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara/TÜRKİYE e-posta: irsadsarialioglu@yahoo.com

the literature has a perspective which gives primacy to problems and conflict potentials.

In this paper, I chose a different perspective to analyse the relations. I try to show that relations between China and India have also sufficient potentialities for cooperation. Although I underlie the interactions and competition which has continued during the long history of the relations, I claim that competition does not necessarily create conflict. By using historical examples and analysing the current developments I try to tell that even the material conditions of problems and conflict issues continue to exist, two countries can cooperate in many areas under the pressures of other factors.

Key Words: Relations between India and China, East Asia, cooperation and competition, multipolarity, imperialism.

GİRİŞ

Coğrafi olarak neredeyse başlı başına birer kıta büyüklüğüne sahip bulunan, barındırdıkları nüfus açısından ise dünyada ilk iki sırayı paylaşan Çin ve Hindistan arasındaki ilişkilerin, iki komşu ve kadim medeniyetin oluşum ve evrim süreçlerinin hikâyesi olarak okunabilecek tarihini karakterize eden temel unsurları şu şekilde özetlemek mümkündür. Coğrafya ve tarihin mahkûm ettiği ebedi komşuluğun uzun tarihi boyunca iki ülke arasında özellikle ticari ve kültürel alanlarda kesintisiz devam eden etkileşim, bir yandan rekabeti kamçılarken diğer yandan önemli potansiyel iş birliği zeminleri hazırlamış, iki ülke ilişkilerinin tarihindeki dalgalanmaların yönünü belirleyen ise, tercihlerin dışardan gelen müdahalelerin de gölgesinde çatışmaya kadar uzanan rekabetten mi yoksa iş birliği arayışlarından yana mı yapılacağı sorusuna verilmiş cevaplar olmuştur.

Hindistan Çin ilişkilerinin bugününü anlamak ve oluş hâlindeki yarına bugünün bırakacaklarını kurgulayabilmek için bu tebliğde, ilişkilerdeki dönemlik dalgalanmaların günümüzdeki yönüne uygun olarak, rekabet unsurunun varlığını yadsımayan bir iş birliği perspektifi esas alınmak suretiyle konuya yaklaşılacaktır.

I. Fikirler, Ticaret ve Teknoloji Alanlarında Etkileşim ve İşbirliği

Arkalarını yaklaşık beş bin yıllık mazilerinin birikimine yaslayan dünyanın en eski iki medeniyet havzası arasındaki ilişkilerin kökleri de bu büyük tarihin derinliklerine uzanmaktadır.¹ Giriş bölümünde de işaret edildiği gibi komşular arasında nerdeyse kesintisiz devam eden karşılıklı etkileşim ve rekabetin iç içeliği ilişkilerin uzun tarihî macerasını yüzyıllar üzerinden aşarak özetlemektedir.

¹ Das, D. K., (2004), "China and India: An Era of Escalating Economic Interaction", **China & World Economy**, Vol. 14, no. 4, 105.

Coğrafyanın ortaya çıkardığı engellere rağmen tarihin hemen her döneminde yüksek düzeylerde seyrederek iki ülkeyi birbirine bağlayan ticari, kültürel, dinî etkileşim ve alışveriş süreci, bilinen tarihi başlangıç noktası olan İÖ 221'den günümüze kadar önemli boyutlara ulaşarak devam ede gelmiştir.² Alışverişin ticaret ve teknoloji tarafında Çin'in ağırlığı hissedilirken, geniş anlamda fikirler söz konusu olduğunda Hindistan'ın açık üstünlüğü kendisini göstermektedir. Hindistan'ın Hint kültürüne ait değerleri ihraç yoluyla Güneydoğu Asya'da elde ettiği tarihsel etki, teknoloji ve ticaret karşısında fikirlerin oluşturabileceği ağırlığın küçümsenmemesi gerektiğini, aksine hâkimiyet için verilen mücadelelerde fikirlerin, diğer maddi güç unsurları kadar önemli olduklarını gösteren güzel bir örnek oluşturmaktadır. Nitekim konu üzerine yaptığı çalışmalarla tanınan Walles, 1967 tarihinde yayınlanan kitabında Hindistan'ın kültürel kolonilerini oluşturma politikasını "Hintleştirme" olarak nitelerken fikirlerin yaratabileceği etkinlik alanının boyutlarına işaret etmektedir.³

Hindistan'da doğan Budizm'in Güneydoğu Asya ve Çin'de yayılmasının yarattığı bu etki ve ilişkiler yumağının, geçmişten günümüze bölgenin jeopolitik dengelerini belirleyen önemli unsurlarından biri olma özelliğini koruduğu görülmektedir. Bu etkiyi daha iyi anlayabilmek için, İ. S. 1. yüzyıldan itibaren iki ülke arasında bilim ve din adamı değişimi, Sanskritçe metinlerin çevrilmesi gibi faaliyetlerle başlayan Budizm'in Çin'deki macerasının 11. yüzyıla kadar aralıksız devam ettiğini ve yerini Konfüçyüsçülük ile Taoizm'e bırakana kadar, yaklaşık olarak bin yıl egemenliğini tartışmasız bir şekilde sürdürdüğünü hatırlamak gerekmektedir.⁴

Ancak fikirlerin bu göz kamaştırıcı gücü dile getirilirken, komşular arasındaki alışveriş ve etkileşim sürecinin tarihî seyri içinde Çin'in avantaj ve üstünlükleri de gözden kaçırılmamalıdır. Başta ipek olmak üzere birçok ticari mal Hindistan'a Çin üzerinden taşınırken, beraberlerinde getirdikleri Çince isimler Hint alt kıtasının kültürel mirası içinde koruna gelmiştir. Ayrıca, ilişkilerin tarihinde Çin'in Hindistan üzerindeki etkisinin yalnızca ticaretle sınırlı kalmadığını, teknoloji ve sanayi alanlarında da komşusu üzerinde derin tesirler bıraktığını kaydetmek gerekmektedir.⁵

İlişkilerin geçmişine hakkındaki bu genel değerlendirmelerin ışığında tarihî seyrin devamlılığına odaklanıldığında, komşular arasındaki etkileşimin günümüzde de benzer güzergâhları izlediğine dair ilginç örnekler dikkatleri çekmektedir.

Hızla yükselen Asya'nın iki devi, izledikleri farklı kalkınma modelleriyle günümüzde de fikirler alanında fiilî bir rekabetin içindedirler. Dünyanın en

² Chaturvedi, G., (1991), **India-China Relations: 1947 to Present Day**, MG, (India), 1.

³ Quaritch, W. H. G., (1967), **The Indianization of China and of Southeast Asia**, Bernard Quaritch, (London), 1., naklen, Das, a.g.m., 106.

⁴ Das, a.g.m, 105-106.

⁵ Chaturvedi, a.g.e., 5.

büyük nüfusa sahip demokrasisi olan Hindistan, kalkınmasını demokratik sistem içerisinde sürdürmeye çalışırken, Çin Komünist Partisi siyasi alanda tek otorite kaynağı olarak gücü elinde tutmaya devam etmektedir. Her iki modelin avantajları ve dezavantajları bulunmakla birlikte, uzun vadede zenginleşmenin beraberinde demokrasi taleplerini getirdiğini gösteren tarihsel örnekler, Hindistan'ın fikirler alanında komşusunu gelecekte de etkilemeye devam edeceği görüşünü desteklemektedir.

Ancak iki ülke arasındaki ilişkilerde fikirler ile teknoloji ve sanayi yalnızca rakip oyuncuların birbirlerine karşı kullanmak için hazır tuttıkları güçlü yumrukları olarak görülmemelidir. Nitekim komşular, güçlü taraflarına dayanarak çatışmak yerine, bunları bir araya getirerek oldukça karlı iş birlikleri de yapabilmektedirler. Bir “fıkrı” ürün olarak yazılım sektöründe Hindistan'ın üstünlüğü ile Çin'in bilgisayar donanımlarının üretiminde aldığı mesafe bir arada değerlendirildiğinde, dünyanın geri kalanıyla rekabette fikirler ile teknoloji ve sanayi dallarındaki mukayeseli üstünlüklerin birbirlerini tamamlamak için kullanılabilmesi hâlinde her iki tarafı da daha fazla zenginleştirebilecek iş birliği zeminlerinin somut altyapılarının mevcut olduğu sonucuna varılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında stratejik ve küresel boyutları olan Çin Hindistan ortaklığının gündeme taşındığı iki ülke liderlerinin 2005 tarihli Delhi buluşmasında yazılım ve donanım alanlarındaki iş birliğini derinleştirme ve geliştirme kararı oldukça önemlidir. Bir başka söyleşiyle, tarih boyunca komşuların birbirlerine üstünlük sağlamak için kullandıkları özellikleri, giriş bölümünde sorulan soruya iş birliği yönünde cevap verildiğinde rekabetin araçları olmaktan çıkıp, beraberce zenginleşmenin kuvvetleri hâline dönüşebilmektedirler. Çin ve Hindistan bu yönde attıkları adımlarla, ilişkilerin tarihine eşlik eden rekabetin, iş birliği için de her zaman açık kapılar bıraktığını bir kez daha göstermişlerdir.

1980'lerden itibaren yeniden yakınlaşmaya başlayan Hindistan ve Çin arasındaki ticari ilişkilerin büyük bir hızla ilerleyişi, iki ülkenin potansiyel olarak iş birliği yapabilecekleri alanların aslında ne kadar geniş olduğunu somut bir şekilde göstermektedir. 1984 yılında imzaladıkları ticaret anlaşmasıyla birbirlerine en ziyade müsaadeye mazhar ulus statüsü tanıyan Hindistan ile Çin arasındaki ticaret hacmi 1991 yılında 3 milyon dolar civarında iken 2000'lerin başında 2,9 milyar dolara, 2002'de 4,9 milyar dolara, 2003'te 7,6 milyar dolara 2004'te ise 13,6 milyar dolara yükselmiştir.⁶ Taraflar Nisan 2005 tarihinde Wen Jiabo'nun Delhi'ye yaptığı ziyaret sırasında, o tarihte 18.7 milyar dolara ulaşan ticaret hacmini 2008 yılında 20 milyar dolara (bu rakam 2006 yılının sonunda büyük ölçüde yakalanmıştır),⁷ 2010 yılında ise 30 milyar dolara çıkarmak niyetinde olduklarını ilan etmişlerdir.⁸ 2006 yılına gelindiğinde ise iki ülke

⁶ Das, a.g.m., 108.

⁷ Aiyar, P., (2006), “Chindia: Not quite a juggernaut yet”, *Asia Times*, http://www.atimes.com/atimes/China_Business/HI16Cb02.html.

⁸ Das, a.g.m., 108.

çıtayı yükseltmek suretiyle hedeflerini yeniden belirlemişlerdir. 2010 yılında ticaret hacminin 40 milyar dolar seviyelerine taşınması için anlaşılarken, küresel ekonomiyi giderek daha fazla şekillendirmeye başlayan gelişmekte olan ülke statüsündeki iki dev ekonomi için rekabetten çok iş birliğine dayanarak bir arada var olma fırsatının mevcut olduğuna dair görüş birliği içinde bulduklarını resmi ağızlardan beyan etmişlerdir.⁹ Bu rakamlar yakından incelendiğinde, Çin'in şimdiden Kuzeydoğu Asya'da Hindistan'ın en fazla ticaret yaptığı ülke olan Japonya'nın yerini aldığı ve muhtemelen birkaç yıl içinde de Hindistan'ın dünyadaki bir numaralı ticari ortağı hâline gelerek ABD'yi geride bırakacağı görülmektedir.¹⁰

II. Dış Politikada Etkileşim ve İş Birliği

Hindistan-Çin ilişkilerini tarihten bugüne karakterize eden karşılıklı etkileşimin rekabetin yanında açtığı iş birliği ufuklarının ekonomi ve fikirlerle sınırlı kalmayıp dış politika alanına da uzandığını gösteren hem tarihsel hem de güncel örnekler bulunmaktadır.

20. yüzyıla baktığımızda, Hindistan ve Çin'in bağımsız birer devlet olarak ortaya çıktıkları 1947 ve 1949'a kadar Batılı güçler tarafından maruz bırakıldıkları muamelenin, yüzyılın ortalarında oluşacak siyasi iş birliğinin zeminini hazırladığını görmekteyiz. Hindistan İngiliz idaresi altında uzun bir sömürge geçmişi yaşamışken, Çin de benzer acılarla dolu bir tarihe sahip bulunmaktaydı. 1839-1841 Afyon Savaşı sırasında ilk defa Batıyla karşı karşıya gelen Çin, 1842 tarihli Nanking Antlaşması ile limanlarını açmaya zorlanmıştı.¹¹ 1850'de başlayan ve on dört yıl süren Taiping ayaklanması sırasında ülke, yabancı misyonerler ve diplomatlar ile dolarken¹² uygulanan açık kapı politikası Çin'in Batı karşısında tamamen çözümlenmesini sağlamıştı. Bu süreç, İngilizler'i Asya'nın tek hâkimi hâline getirirken Asya'nın kaderinin Asyalı olmayan bir güç tarafından yazıldığı, uzun yıllar devam edecek bir dönemi başlatmıştır. Yalnızca iki komşunun değil, neredeyse tüm Asya'nın özgürlüğü üzerine Batı tarafından koyulan bu şerhin doğurduğu derin tepki, iki ülkeyi bağımsızlık sonrasında Batı karşıtlığı ve Asya'nın Asyalılara ait olması gerektiği kabulünde birleştirecek iş birliğinin zeminini oluşturmuştur. Nitekim bu zemin üzerinde somut adımların atılabileceğini gösteren gelişmeler I. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte ortaya çıkmaya başlamıştır.

II. Dünya Savaşı'nın 1945 Ağustosunda sona ermesi, Hint alt kıtasında bir geçiş, Çin'de ise bir iç savaş döneminin başlangıcını oluşturur. İngiltere'nin Hindistan'dan çekilerek yetkilerini devretmesi Hindistan ve Pakistan olmak

⁹ Gentleman, A., (2006), "China and India Emphasize Cooperation", *The New York Times*, www.nytimes.com/2006/11/21/world/asia/21cnd-india.html?

¹⁰ Aiyar, a.g.m.,

¹⁰ Das, a.g.m., 108.

¹¹ Mcneil, W., (2005), *Dünya Tarihi*, Çev. Şenel A., İmge Yayınevi, (Ankara), 627-628.

¹² Mcneil, W., a.g.e., 678.

üzere iki ayrı ve yeni devlet ortaya çıkarırken aynı zaman diliminde Çin, milliyetçiler ve komünistler arasında yaşanan şiddetli bir iç savaşa sahne olmaktadır.¹³ Hindistan'ın bağımsızlığa kavuşmasının hemen öncesinde, henüz iki komşu, bölgede yaşanan değişimin yarattığı kargaşa ortamından sıyrılamamışken, Mahatma Gandhi şu sözleriyle ülkesinin eski dostluğu uyandırmak arzusunu açıkça ifade etmekteydi: “Özgür bir Hindistan ve özgür bir Çin'in birbirleriyle iş birliği ve dostluk içerisinde kendilerinin, Asya'nın ve dünyanın ortak iyiliği için çalışacakları zamanın özlemini çekmekteyim.”¹⁴

Bu geçiş dönemini Hindistan Çin'den daha önce tamamlayarak 1947 Ağustosunda bağımsızlığını ilan etmiştir. Çin'deki iç kargaşanın durulması ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin dünya sahnesindeki yerini alması ise 1949 Ekim'inde gerçekleşmiştir. Hindistan Gandhi'nin yukarıdaki sözlerinde de ifadesini bulan komşular arasında dostluk ve iş birliğinin hayata geçmesi umudunun bir göstergesi olarak Ekim 1949'da kurulan Çin Halk Cumhuriyeti'ni Aralık 1949'da tanımış ve Pekin'e elçi atamıştır. Sosyalist bir yönetim altında olmayan ülkeler arasında Çin Halk Cumhuriyeti'ni ilk tanıyan ülke de Hindistan olmuştur.¹⁵

Bağımsızlığın ilk yıllarında Hindistan'ın izlediği Çin politikasının mimarı Jawaharlal Nehru'dur. Nehru'nun Çin siyaseti dostluk, iyi komşuluk ve iş birliği prensipleri üzerine kurulmuştur. Bu tercihin arkasındaki temel sebepleri ise şöyle sıralayabiliriz. Her şeyden önce Nehru, Asya özellikle de Güney Asya barışı için Hindistan ve Çin arasındaki ilişkinin belirleyici bir rol oynayacağına inanmaktaydı.¹⁶ Diğer yandan Nehru'nun kendisine biçtiği temel görevlerden biri de Asya ile Avrupa arasındaki ilişkinin yeniden düzenlenmesiydi. Nehru'ya göre Asya uzun bir süre Avrupa'nın “oyuncağı” olmuştu ve artık Asya'nın kendisine ait olma zamanı gelmişti. Büyük bir nüfusa ve önemli kaynaklara sahip Asya'nın Avrupa karşısındaki gücü oldukça sınırlıydı. Ancak Nehru, bu durumun değiştirilmesi gerektiğine inanıyordu. Söz konusu amaca ise Hindistan ve Çin'in iş birliği yapması sağlanmadan ulaşmak mümkün değildi. Nehru'ya göre, Batı'ya karşı Hindistan ve Çin'in önderlik edeceği bir Asya direnci inşa edilmeliydi. Hindistan ve Çin'in birbirlerine düşmanca yaklaşımları ise tüm Asya'nın zararına olacak, bundan Batı istifade edecekti.¹⁷ Ayrıca süper güçleri Asya'dan uzak tutarak Soğuk Savaş'ın Asya'ya etkisini mümkün olduğunca azaltma fikri de Nehru'nun Çin'e yönelik politikasını şekillendiren etmenlerden

¹³ Yang, Y., (1987), “Controversies over Tibet: China versus India, 1947–1949”, **The China Quarterly**, No. 111, 407.

¹⁴ Lal, P. S., (1992), “India-China Relations”, **International Relations and Foreign Policy of India-3**, (eds Grover, V.), Deep&Deep, (India), 199.

¹⁵ Sharma, B., (1992), “The Indo-Chinese Pact”, **International Relations and Foreign Policy of India-3**, (eds Grover, V.), Deep&Deep, (India), 27.

¹⁶ Dutt, G., (1992), “India and China: A Reappraisal of Their Relations” **International Relations and Foreign Policy of India-3**, (eds Grover, V.), Deep&Deep, (India), 205.

¹⁷ Swarup, S., (1992), “A Brief Note on India's China Policy”, ” **International Relations and Foreign Policy of India-3**, (eds Grover, V.), Deep&Deep, (India), 43.

biri olmuştur.¹⁸ Nehru'nun bu yaklaşımının önderliğini üstlendiği Bağlantısızlık Hareketi'nin dünyaya bakışından kaynaklandığını da belirtmek gerekmektedir.¹⁹

Bu gerekçelerin yanı sıra, küresel ölçekteki hedeflere ulaşmayı mümkün kılacak şekilde ülkenin ekonomik gelişimi ve endüstrileşmesinin hızla tamamlanması için ihtiyaç duyulan güvenli ortamın sağlanması da Hindistan ve Çin'in komşuluk ilişkilerini dostluk ve iş birliği temelleri üzerine inşa etmelerini gerektiriyordu.²⁰ Çin Halk Cumhuriyeti önceleri Hindistan'a bazı şüphelerle yaklaşırsa da²¹ anti-kolonyal fikirler zemininde bulunduğu Hindistan ile etkileşimi arttırarak iş birliğine girmeyi, hem Asya'nın dünya politikasında güç ve söz sahibi olabilmesi hem de ülkenin yaşadığı karmaşa ortamından sıyrılarak ekonomik gelişmenin hızlandırılabilmesi için yararlı bulmuştur.²² Görüldüğü üzere bağımsızlıklarının ilk yıllarında hızla kalkınarak Asya'yla birlikte kendilerinin de dünya politikasında güç sahibi olmasını isteyen iki komşu ülke, ortak amaçlar doğrultusunda ilişkilerini iş birliği zeminine oturtmaya karar vermişlerdir. "Hindi-Chini Bhai Bhai"²³ sözüyle tanımlanan bu dönemde, iki ülke arasındaki rekabetin ortadan kalktığını öne sürmek mümkün olmasa da komşuların söz konusu tercihlerinin bir sonucu olarak ilişkilerdeki vurgunun rekabeti kamçılacak noktalara değil, iş birliğini perçinleyecek unsurlara yapıldığı görülmektedir.

Hindistan-Çin ilişkilerinde vurgunun iş birliği üzerinde toplandığı bir diğer süreç de Sovyetlerin 1979'da Afganistan'ı işgal etmelerinin ardından yaşanmıştır. 1960'lardan itibaren ilişkilerdeki rekabeti yer yer çatışma boyutuna taşıyan komşular, yanı başlarındaki işgal karşısında karşılıklı etkileşim ve iş birliğini öne çıkarma ihtiyacını duymuşlardır. Zira işgal, Çin'in ve her ne kadar Sovyetler Birliği ile yakın ilişkiler içinde olsa da Hindistan'ın bölgeye dair uzun vadeli plan ve stratejik hesaplarını alt üst etmiştir. İşgalin yanı sıra ilişkilerde yaşanan vurgu değişikliğinin sebepleri arasında, 1960'larda, Soğuk Savaş'ın da etkisiyle içine girilen rekabet havasının her iki tarafın da ekonomik

¹⁸ Das, a.g.m., 106-107.

¹⁹ Kısaca ifade etmek gerekirse, bir dış politika stratejisi olan bağlantısızlık, belli başlı bloklar ile siyasi ya da ideolojik yakınlaşmalardan kaçınma politikası şeklinde tarif edilebilir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan Doğu ve Batı bloklarının içine girmemeyi öngören bağlantısızlık politikasının, bu dönemde Hindistan, Yugoslavya, Mısır gibi ülkeler ile Asya ve Afrika'da yeni kurulan devletlerin çoğu tarafından uygulandığı görülmektedir. Ancak, "bağıntısızlık" uluslararası sistemden soyutlanmayı beraberinde getiren bir yansızlık politikası olarak anlaşılmalıdır. Bloksuzluğu değil Doğu ve Batı bloğunun yanında üçüncü ve yeni bir bloğu uluslararası ilişkiler alanına taşıma çabasıdır. **Bkz.:** Sönmezoğlu, F., vd., (2000), **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, Der Yayınları, (İstanbul), 7.

²⁰ Deshingkar, G. D., (1992), "India: A Non-Antagonistic contradiction", **International Relations and Foreign Policy of India-3**, (eds Grover, V.), Deep&Deep, (India), 185.

²¹ İlk etapta Çin Komünistleri Hint liderlerini "Anglo-Amerikan emperyalizminin yordakçıları" olarak tanımlamışlardır. **Bkz.:** Leng, S. C., (May 21, 1972), "India and China", **Far Eastern Survey**, Vol. 21, No. 8, 74.

²² Leng, a.g.m., 74.

²³ Hint Çin kardeşidir.

kalkınmasına verdiği zararlar da yer almaktadır.²⁴ Bu dönemde, ilişkilerde iş birliğine yapılmaya başlanan vurgu, Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından günümüze kadar artarak devam etmiştir.

Hindistan ve Çin'in Soğuk Savaş sonrasında başlamakla birlikte özellikle 2000'li yıllarda giderek şiddetlenen, Amerikan hegemonyasına dayalı tek kutuplu dünya düzeni karşısında sergiledikleri ortak duruş, komşular arasındaki etkileşim ve iş birliğini daha üst seviyelere taşımıştır. ABD'nin Asya ve Avrupa'da hegemonyasına meydan okuyabilecek güçlerin ortaya çıkışının önlenmesine yönelik stratejisi çok kutuplu bir dünya düzeni içinde temel güç merkezlerinden birini oluşturmak isteyen Hindistan ve Çin'in gelecek planları ile uzun vadeli çıkarlarını tehdit etmektedir.²⁵ Komşuların bu ortak tehdidi göğüsleyerek küresel ölçekteki hedeflerine erişmek için ekonomik ve teknolojik kalkınmaya verdikleri büyük önem, iş birliği kanallarını hem genişletmiş hem de hızlandırmıştır. Nitekim iki ülke arasındaki ticaret hacmine dair yukarıda verilen rakamlardan da söz konusu hızlanma açıkça izlenebilmektedir.

Aradaki rekabetin bir türevi mahiyetindeki sorun alanları üzerine yapılan vurgu giderek düşerken, hâlen yaşanmakta olan iş birliği sürecinin ivme kazanışını, 2003 ve 2005 yıllarında üst düzey devlet yetkililerinin gerçekleştirdikleri karşılıklı ziyaretler esnasında verilen beyanatlardan da takip etmemiz mümkündür. Hindistan Başbakanı Vajpayee'nin 2003 yılındaki Çin ziyareti sırasında iki ülkenin aralarındaki sorunlara, yasal ve tarihsel iddialarını bir kenara bırakıp politik bir tabanda çözüm arama²⁶ ve birçok konuda karşılıklı iş birliğini arttırma kararı aldıkları ilan edilmiştir.²⁷ Bu beyanat ve sonrasında komşular arasında yaşananlar, sorun alanlarının ve dolayısıyla rekabet unsurunun ilişkiler üzerindeki etkisinin iş birliğini ön plana çıkaran dinamikler tarafından bastırıldığını göstermektedir. Söz konusu ziyaret esnasında tarafların "çok kutupluluk" üzerindeki mutabakatlarının devam ettiğinin altını çizmeleri ve "doğru yönde bir küreselleşmeye olan ihtiyacı" vurgulamaları²⁸ komşuların siyasi iş birliği ile neyi hedeflediklerini bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Çin Başbakanı Wen Jiabao'nun Nisan 2005'te Delhi'ye yaptığı ziyarette ise, Tibet ve sınır anlaşmazlığı gibi konularda önemli adımlar atılmış, Çin, Hindistan'ın BM Güvenlik Konseyi'ne katılma isteğini destekleyeceğini bildirmiş, taraflar ticaret, ekonomi ve teknoloji gibi alanlardaki iş birliğini

²⁴ Kumar, D., (1992), "The Current State of Sino-Indian Relations", **International Relations and Foreign Policy of India-3**, (eds Grover, V.), Deep&Deep, (India), 185., 114-115.

²⁵ Malik, J. M., (1995) "China-India Relations in the Post Soviet Era: The Continuing Rivalry", **The China Quarterly**, No. 142, 319.

²⁶ Mohan, C. R., (2006), "India and the Balance of Power", **Foreign Affairs**, Vol. 85, No. 4, 21.

²⁷ Jain, B. M., (2004), "India-China Relations: Issues and Emerging Trends", **The Round Table**, Vol. 93, No. 374, 259.

²⁸ **The Hindu**, 24 June 2003, 1.

arttırmaya yönelik anlaşmalar imzalamışlardır.²⁹ Ziyaret sonrasında yayınlanan bildiride Hindistan-Çin ilişkilerinin küresel ve stratejik bir karaktere sahip olduğu, iki hükümetin de barış ve refah için stratejik iş birliğine dayanan bir ortaklık kurma kararı aldığı hususlarına yer verilmiştir.³⁰

Hindistan başbakanı Sing'in 2005 yılında Çin Başbakanı Wen'i Delhi'de karşılarken kullandığı "Hindistan ile Çin birlikte dünya düzenini yeniden şekillendireceklerdir" ifadesi, günümüzde niçin "Hindistan-Çin ilişkilerinde etkileşim ve iş birliği"nin öne çıktığı sorusuna verilecek cevapların en önemlisini özetlemektedir. Sing'in de anlatmak istediği gibi dünya nüfusunun üçte birinden fazlasına sahip, iki yükselen büyük güç olarak Hindistan ve Çin dünya düzenini yeniden şekillendirmek, yani tek kutupluluktan çok kutupluluğa geçişi sağlayarak yeni düzen içerisinde arzu ettikleri yeri alabilmek için iş birliği yapmaktadırlar. Aralarındaki rekabet ve rekabetin doğurduğu sorun alanları varlıklarını korusalar da, iş birliğinin sağlıklı temellere oturmasına duyulan ihtiyaç yüzünden ilişkilerin niteliğini belirleme kabiliyetlerini yitirerek arka plana itilmektedirler. Bir başka söyleyişle, içinden geçtiğimiz süreçte iki ülke arasındaki rekabet, çatışmaya varmasına ve iş birliği kanallarını tıkamasına izin verilmeden sürdürülmektedir.

SONUÇ

Geçmişten günümüze doğru Hint-Çin ilişkilerine bakıldığında iki büyük medeniyet arasındaki münasebetlerin rekabet veya iş birliği unsurlarından sadece biri üzerinden belirlenmiş zorunlu bir güzergâhının bulunmadığı görülmektedir. Konuyu değerlendirirken rekabet ve iş birliği unsurlarını birbirlerini tamamen dışlayan alternatifler olarak ele almak ve ilişkilere "ya rekabet edecekler ya da iş birliği içinde hareket edecekler" şeklinde bir bakış açısıyla yaklaşmak yeterli olmamaktadır. Rekabet ve iş birliğinin iki büyük ülkenin komşuluk tarihine eşlik etmesi bize ilişkilerin geçmişinde bugünü anlamamızı sağlayacak alternatif potansiyellerin, vurgulanışları dönemsel farklılıklar arz etse de tıpkı günümüzde olduğu gibi birlikte var olduklarını göstermektedir. Bir diğer ifadeyle, ebedi komşuluğun tarihî seyri göstermektedir ki Hint-Çin münasebetlerinde rekabet ve iş birliği unsurları yan yana var olagelirken, çatışan bu imajlardan hangisinin diğerini bastırarak ilişkileri yönlendireceği veya vurguyu üstüne çekeceği hususu sadece tarafların iradeleri ile değil, dış güçler ve dünyadaki politik konjonktürün de işin işine girdiği daha karmaşık bir yapının etkileşimleri sonucunda belirlenmektedir.

Hindistan-Çin münasebetlerinde rekabet ve iş birliği unsurlarının yan yana var oluşunun yarattığı karmaşıklık, ilişkilerin belli başlı iki şekilde yanlış

²⁹ Lancaster, J., (2005), "India, China Hoping to 'Reshape the World Order' Together Once-Hostile Giants Sign Accords on Border Talks, Economic Ties, Trade and Technology", **Washington Post Foreign Service**, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A43053-2005Apr11.html>, A16.

³⁰ Lancaster, a.g.m., A16.

okunması riskini de bünyesinde barındırmaktadır. Bunlardan ilki iş birliği unsuruna vurgunun yoğun olduğu dönemlerde komşular arasındaki sorun alanlarının karanlığa itilmekle birlikte; varlıklarını korudukları gerçeğini gözden kaçırıp tüm sorunların hallolduğu varsayımına dayanarak yapılan okuma biçimidir. Diğer yanlış okuma tarzı ise iki ülke arasındaki ilişkilerin yalnızca tarihsel rekabete dayalı olarak ortaya çıkmış sorunlara indirgenerek incelenmesidir. Komşular arasındaki münasebetlerin sadece Tibet, sınır sorunu, Pakistan ile olan ilişkiler, Himalayalar ve Hint Okyanusunda karşılıklı olarak girilen etkinlik yarışı gibi sorun doğuran alanların ışığı altında incelenmesi, ilişkilere sanki her dönemde bu sorun alanlarının belirleyiciliği altında yürütülen ve yürütülecek olan, sorun alanlarının çerçevesini ve sınırlarını çizdiği mecburi ve belirlenmiş bir tarihî akış imajı yüklemektedir.

Hint-Çin ilişkilerinin mümkün olan en kapsamlı ve gerçeğe en yakın okumasını yapabilmek için tebliğde de gösterilmeye çalışıldığı gibi rekabetin iş birliğine engel olmadığı, tarafların çatışmadan rekabet edebileceklerinin ve sorun alanları varlıklarını az ya da çok korusa da tarafların ilişkilerini iş birliği vurgusu altında yürütebileceklerinin unutulmaması gerekmektedir. Hindistan-Çin ilişkilerinde son dönemde yaşananlar da bu perspektifi desteklemektedir. Daha önce de belirtildiği üzere, Hindistan ve Çin çok kutuplu bir dünya arzusunda birleşmekte ve ilişkilerini küresel ve stratejik boyutları olan iş birliği vurgusunun yoğun olduğu bir çerçevede yürütmektedirler. Aralarındaki mevcut ve tam olarak çözüme kavuşturulmamış meseleler ise “Hindistan Çin rekabetinin akıtıldığı” alanlar olarak varlıklarını korumakla birlikte iş birliği vurgusunun altında yumuşamakta ve her iki ülke de bu sorunlarla bağlantılı olarak çıkabilecek ve iş birliği sürecinde herhangi bir tıkanmaya yol açabilecek tutumlardan kaçınmaktadır.